

Hússal, fánkkal temetjük a telet

A több évszázados múltra visszatekintő farsangolás hagyományát Rio de Janeirótól Oroszorszáig a világ számos pontján őrzik. A színes jelmezes multságokat, tréfás rendezvényeket tekintve a magyar farsang is méltón megállja helyét a többi között. Utánajártunk farsangunk eredetének, és azt is megnéztük, hogyan ünnepelnek külföldön.

A farsangolás mindig szoros kapcsolatban állt a húsvéti böjt időszakával: a zsíros, húsos ételeket elhagyó, önmegtartóztató negyven nap előtt már őseink is előre bepótolták a finom falatokat és multságokat. A vízkeresztől, azaz január hatodikától hamvazószerdáig, vagyis a nagyböjt kezdetéig tartó időszakban évszázadok óta bálók, multságok követik egymást magyar földön.

A 16. és 17. századokban betiltották az akkor erkölcstelennek minősített hejehujázást, a hagyomány azonban máig nem halt ki, bár egyre kevesebben őrzik. A néprajzkutatók több vonatkozással is szolgálnak a magyar farsang eredetét tekintve: vagy középkori német polgári hatásra vették át őseink a telet búcsúztató ünnepi multságokat, vagy az Anjou-ház és Mátyás király udvarába érkezett itáliai álarcosok ültették el csiráját. Kevesebb forrás szól arról, hogy még az európai kultúrával való találkozás előtt alakult ki a magyarok farsangolási kedve.

A farsangi időszak sokáig a párválasztás periódusa, fontos esküvői szezon is volt, mivel az azt követő húsvéti böjt során tilos volt a mulatozás. Hagyományosan a legények szervezték ilyenkor a bált, amely ismerkedési és eljegyzési lehetőséget nyújtott a fiatalok számára. Vidéki településeken a lányok ilyenkor kis virágbokréta-kat készítettek, és odaadták a kislel, leendő vőlegénynek, aki

azt a farsangi időszak végi farsangvasárnap a kalapjába tűzte – ezzel nyilvánosan felvállalva a kapcsolatot. Sokáig számos elnevezéssel illették a jeles napot, mint csonthagyóvasárnap, sonkahagyóvasárnap, de akadnak olyan térségek is, ahol vővasárnapnak hívták. Ezen a napon ugyanis a vőlegény a leány családjának kontójára mulathatott.

Bár ma már a fánksütés és az úgynevezett héjjalt kukorica az egész farsangi időszak során hagyományos ételnek számít, sokáig a torkos csüttörtöknek, Erdélyben néhol kövércsüttörtöknek nevezett napon volt szokás ezeket fogyasztani egyéb zsírban gazdag ételek mellett. Ahogy a nap neve is mutatja: ilyenkor nem volt szegény a megszokottnál mohóbb falatozás a hamvazószerda előtti csüttörtökön, bár a pontos időponton ma is vitáznak a szakértők. „Inkább a has fakadjon, mintsem az étel megmaradjon” – ez volt a farsangi mulatozások mottója.

Maszkurák karneválja: feje tetejére állt a falu

Az időszak csúcspontját régen is az álarcos karnevál jelentette, amelyet farsangfarkának neveztek. A színes, tréfás mulatozásokat hagyományosan a farsangvasárnap utáni hétfőn tartották, amelyet gyakran asszonyfarsangnak is neveztek. Ezen a napon ugyanis a nőknek is megengedték, hogy korlátlanul, kedvükre mulassanak zeneszó mel-

Székelőföldön gúnyos siratás közben égetik el Illést, a telet jelképező szalmabábut

lett – férfi módra. A húshagyó hétfő után a húsvéti időszak lejártáig tilos volt bálákat vagy esküvőt tartani. A hétfő utáni húshagyókedden – amely a farsangi időszak utolsó napját jelentette – szimbolikusán egy szalmabábut, helyenként koporsó elégetésével temették el a telet és a farsangot. A keresztény hagyományoknak megfelelően pedig hamvazószerdát követve megkezdődött a húsvét előtti negyven napos nagyböjt a húsos, zsíros ételek megvonásával.

Erdélyben sokáig a fonó volt a farsangi időszak központi intézménye, ahol dramatikus fonójátékokkal múltatták az időt – elsősorban a fiatalok. A legények ügyességi és erőnléti játékokban mérték össze képességeiket. A lányokkal közös társasjátékok során elsősorban a párválasztás volt a cél, éppen ezért gyakran zálogkiváltással, azaz csókkal, öleléssel végződött az összejövetel.

A farsangi fonóba látogattak el ilyenkor sokszor az álarcos alakoskodók, a maszkurások vagy farsangosok, akik később – a fonók megszűnése után – házról-házra jártak rövid, humoros, groteszk előadásokkal, gyakran a párválasztási időszak margóján obszcén jelenetekkel kisgyermekes anyuka, pap, cigány, doktor, betyár és vásáros az ördög, a halál és egy seregnyi állatfigura társaságában. A cél mindig ugyanaz volt: megnevettetni úgy, hogy senki ne ismerjen a jelmezesre. Az alakoskodásért természetesen fizetség is járt finomság és aprópénz formájában.

A 15. századtól kezdődően sokáig elsősorban állatoknak öltöztek a mulatozók, illetve népszerű volt a nemek cseréje: a tréfás esküvői menetet megjelenítő maszkurások vőlegénye a ruha alatt lány volt, míg a menyasszony férfi. Mulatozó, ivó asszonyok és szoknyába bújt férfiak – egy rövid időre a lakók a feje tetejére állíthatták a falu megszokott, szigorú rendjét. Ha pedig valaki farsang idején távolmaradt a társaságtól, a többiek utánamentek, és úgy, ahogy ott-hon találták, lepedőt dobtak rá, összekötötték, szánkóra ültették, majd fülsiketítő rikoltozással a fonóig húzták. Később a fonó és a házról-házra járás megszűné-

sével a falubeliek a 20. századtól kezdődően kulturális intézményben előadásszerűen tartják meg a farsangosok jeleneteit, amelyet forralt bor, fánk, azaz porcukros pánkó, héjjalt kukorica és táncmultság követ.

Koporsót a vízre, Illést a máglyára

A főként Székelyföldön elterjedt szokás a téltemetés vagy farsangtemetés: húshagyókedden a farsangot és telet jelképező szalmabábut vagy rongyból készített bábut végighordozták a falun és a gúnyos temetési, sirató menet végén elégették, vagy vízbe dob-

gott, jellegzetes, ijesztő, sokszor szarvasmaszkot, illetve bocs-kort vagy csizmát, birkabőrt és fehér vászongatyát viselő busók kereplővel, hosszú fakürttel hangoskodva vonulnak fel az utcákon, miután ladikokon áteveznek Kismohácsról, és ünnepélyesen partra szállnak. Sötétedés-kor ők is elbúcsúztatják a telet: a busók azonban szalmabábut helyett koporsót bocsátnak vízre, majd máglyát gyújtanak a tél elégetését jelképezve, amelyet főtéri körtánc követ.

Angliában palacsinta, oroszoknál hógolyó

Párizsban is színes karnevált tartanak minden februárban, de Németországban, Svájcban és Ausztriában is farsangoznak – ezek közül az egyik leghíresebb a hatalmas tömegeket vonzó kölni jelmezes felvonulás. Velencei karneválokat már a 13. századtól rendeznek: az egy hónapig tartó viareggio-i a legismertebb Európában, főként a híres embereket kifigurázó maszkok és jelmezek miatt. De Milánóban is négy napig mulatnak a farsangosok. Angliában a Palacsinta Nap kapcsolódik a februári karneváli hagyományokhoz: a húshagyó kedden tartott Pancake Day vagy Shrove Tuesday alkalmából fesztiválszerű palacsintázásokat rendeznek, hogy a nagyböjt előtt ezen a napon még lehessen enni olyan – a húson kívül, böjtök tilott – ételekből, mint a tojás vagy a vaj. Oroszországban a Palacsintahéten vagy Sajthéten ünnepelnek nagyböjt előtt finom falatokkal, hógolyózással, maskarázással, lovasszántúrával.

Az Egyesült Államokban a húsvét előtti időszakot karneválozással több államban is megünnepelik: Alabamától New Orleansig maskarázna a Mardi Grasnak nevezett napokban. A görögök az úgynevezett Apokiréskor ugyancsak húsos és sajtos heteket tartanak, majd a Patras során három napig áll a bál jelmezekkel, koncertekkel. Hollandiában többek közt heringevéssel néznek a húsvét elébe, de az európai karneválozási hagyományok már évszázadokkal ezelőtt Japán és Indiát is elérték.

KÁDÁR HANGA

A Székely Szabadság Napja

10. március

Marosvásárhely, Postarét
2017. március 10. 16 óra

REKLÁM